

Fodor Márk Joszipovics¹: Izrael Állam afrikai kapcsolatrendszere

Vezetői összefoglaló

- Izrael afrikai kapcsolatrendszerét az 1950-es években a David Ben-Gurion-féle „periféria-stratégia” jegyében történelmi, ideológiai és diplomáciai alapokon építette ki Golda Meir akkori külügyminiszter.
- Az 1973-as arab–izraeli háborút követően a legtöbb afrikai ország megszakította kapcsolatait Izraellel, ami után a zsidó állam elsősorban informális, fedett és állami szint alatti csatornákon keresztül tartotta fenn befolyását.
- A hivatalos államközi kapcsolatok mellett Izrael a mai napig jelentős befolyással bír a kontinensen magánszereplőkből álló katonai–gazdasági hálózatan keresztül is.
- A palesztin kérdés továbbra is érzékeny pont az izraeli–afrikai viszonyban, kifejezetten az észak-afrikai arab országok és a Dél-afrikai Köztársaság részéről, míg más államok gyakran pragmatikusabb vagy semleges álláspontot képviselnek, ugyanakkor tekintettel kell lenni a társadalom és a politikai elit álláspontja közti távolságra is, különösen a 2023. október 7-i Hamász-terroretámadást követő gázai katonai műveletek elindítása óta.
- Az afrikai jelenlét fontos szerepet tölt be Izrael Állam aktuális geopolitikai kihívásainak kezelésében is, amelynek középpontjában az Iráni Iszlám Köztársasággal, valamint mára egyre inkább Törökországgal zajló hatalmi rivalizálás és ezen államok afrikai befolyásának feltartóztatása áll. Ez a két regionális szereplő izraeli értelmezésben ideológiai és stratégiai kihívást jelent, különösen a Száhel-övezetben és Kelet-Afrikában.
- Az amerikai–oroszkínai versengés kontextusában Izrael afrikai jelenlétét egyfajta „kiegyensúlyozó térként” használhatja arra, hogy növelje külpolitikai mozgásterét és elkerülje a blokkosodásból fakadó stratégiai beszűkülést.

Az afrikai kontinens a 21. században egyszerre vált a nagyhatalmi versengés egyik kulcsfontosságú színterévé és – erőforrásai, valamint fejlődési potenciálja miatt – a század egyik lehetséges „győztesévé”. Ez a kettősség jól tükröződik az aktuálpolitikai folyamatokban. A megerősödő anti-kolonialista nemzeti mozgalmak az egykori gyarmattartó európai hatalmak térvesztését eredményezik, miközben régi-új, globális szerepre törekvő országok, mint Oroszország és a Kínai Népköztársaság, igyekeznek kihasználni a keletkezett űrt. Az ezekhez az országokhoz fűződő kapcsolatok jellege – miszerint alá-fölé rendeltségi vagy valódi partneri viszonyt céloznak meg – azonban továbbra sem egyértelmű.

A nagyhatalmak mellett számos regionális és feltörekvő ország is jelentős befolyással bír Afrikában különböző kulturális, gazdasági és politikai motivációk mentén. Egyes országok vallási vagy nyelvi közösségeken keresztül építik kapcsolataikat, míg mások gazdasági vagy politikai célok érdekében mélyítik jelenlétüket. Például Szaúd-Arábia, Irán és Törökország az iszlám vallási közösség vagy a fundamentalista mozgalmak révén, Brazília a luzitán nyelvű közösséghez fűződő kapcsolatok által, India az indiai vendégmunkások gazdasági szerepére építve, míg Németország a migráció megfékezésére irányuló politikai törekvései révén gyakorol hatást a regionális folyamatokra.

Ezen túlmenően bizonyos országok – akár tudatosan fenntartott – alacsony láthatóságukkal aszimmetrikus szerepet töltenek be Afrikában. A kontinens politikai és biztonsági folyamatait átfogóan vizsgálva ezért elengedhetetlen, hogy ezen államok szerepét és célkitűzéseit is figyelembe vegyük. Ilyen ország Izrael is.

¹ Fodor Márk Joszipovics (fodormarkjoszipovics@gmail.com), az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz hallgatója.

Izrael afrikai kapcsolatrendszerének történeti áttekintése

Izrael és Afrika kapcsolatai nem csupán a diplomáciatörténet kereteire korlátozódnak, hanem mély kulturális és történelmi alapokon nyugszanak. A zsidó diaszpóra négy fő csoportja közül három – a mizrahi, a szefárd² és az etiópai falasa³ közösségek – jelentős afrikai jelenlétrel vagy szoros történelmi kötődésekkel rendelkezik. A zsidóság különösen Észak-Afrika arab országaiban bírt jelentős lélekszámmal egészen a német megszállás alatt Afrikát is érintő holokausztig, majd Izrael Állam megalakulásáig és az első arab–izraeli háborút követő tömeges kivándorlásig.⁴ Az izraeli–afrikai kapcsolatrendszer történelmi gyökereinek vizsgálatakor érdemes kiemelni Theodor Herzl, a cionizmus úttörőjének gondolatát, amely párhuzamot vont az antiszemitizmusnak kitett zsidóság és a gyarmati sorban szenvedő afrikai nemzetek sorsa között. Az 1902-ben megjelent *Altneuland* című utópisztikus könyvében így fogalmazott: „Miután tanúja leszek a zsidók, az én népem megváltásának, segíteni szeretnék az afrikaiak megváltásában is.”⁵

Herzl elképzelése a zsidóság és az afrikai nemzetek közötti együttműködésről David Ben-Gurion „periféria doktrínájában” nyert gyakorlati megvalósítást. Ennek a stratégiának az volt a célja, hogy a zsidó állam regionális elszigeteltségét enyhítse azáltal, hogy kapcsolatokat épít az Izraelt körülvevő ellenséges arab világ perifériáján fekvő afrikai országokkal.⁶ Golda Meir külügyminiszterként kiemelt prioritásként kezelte az afrikai kapcsolatok fejlesztését, tevékenysége az izraeli–afrikai kapcsolatok „aranykorát” eredményezte. Miután Izrael 1957-ben elsőként létesített diplomáciai kapcsolatot a függetlenné vált Ghánával, Meir külügyminiszteri időszakának végére az ország már 33 szubszaharai állammal tartott fenn diplomáciai kapcsolatokat. Az izraeli nagykövetségek közel fele ekkor Afrikában működött, és a kontinensen Izrael diplomáciai jelenléte csak az Egyesült Államoké, az Egyesült Királyságé és Franciaországé mögött maradt el.⁷ Az együttműködés elősegítése érdekében Meir javaslatára 1958-ban az izraeli külügyminisztérium létrehozta a MASHAV-ot, amely Izrael nemzetközi fejlesztési programjaiért felelt. A MASHAV jelentős afrikai fókuszot kapott: 1958–1971 között világszerte összesen 15.258 fő számára nyújtottak képzést Izraelben, közülük 6.794-en Afrikából érkeztek, mindemellett több tízezer embert képeztek ki helyszíni tanfolyamokon is. A MASHAV 4.341 izraeli szakértőt küldött külföldre, akik közül 2.763-an Afrikában dolgoztak, elsősorban mezőgazdasági projektekben.⁸ Mindezekon felül Izrael 1963–1966 között hét afrikai államnak összesen 155 millió dollár kölcsönt nyújtott, ugyanakkor a zsidó állam maga is recesszióval küzdött, ami az afrikai stratégia felülvizsgálatát, a támogatások csökkentését és földrajzi fókuszálását vonta magával.⁹

² A mizrahi közösségeket hagyományosan a közel-keleti zsidóság részeként tartjuk számon, míg a szefárdok eredetileg az Ibériai-félszigeten éltek. Az 1492-es kiűzetésüket követően jelentős számban telepedtek le Észak-Afrikában. Rachel M. SOLOMIN: [Sephardic, Ashkenazic, Mizrahi and Ethiopian Jews](#). [online] Forrás: myjewishlearning.com [2024. 12. 27.]

³ A falasa, más néven „Beta Israel” csoport egy észak-etiópiai, izolált zsidó közösséget jelentett. Az 1970-es évek végétől az 1990-es évek közepéig terjedő időszakban az izraeli kormány által kezdeményezett és nemzetközi – elsősorban amerikai segítséggel – végrehajtott, döntően fedett műveletek sorozata révén több mint 35.000 etióp zsidót menekítettek ki Izraelbe. Napjainkban az etiópiai származású zsidók izraeli közösségének létszáma meghaladja a 160.000 főt, akiknek közel fele már Izraelben született – mindazonáltal, négy évtized elteltével is részleges az integrációjuk, nem egyértelmű a vallási elfogadottságuk az ultraortodox zsidóság körében, és gyakran szembesülnek egyenlőtlen bánásmóddal, rasszizmussal a bőrszínük és eltérő kulturális hátterük miatt. Nimrod TAL: [Let My People In: Jewish Ethiopian Histories and the Israeli Zionist Canon, 1984–2004](#). [online], 2023. 12. 03. Forrás: Wiley Online Library [2025. 07. 29.]

⁴ Az 1948-as első arab–izraeli háború idején közel 650.000 zsidó élt Marokkóban, Algériában, Tunéziában, Líbiában és Egyiptomban. Dario MICCOLI: [The Jews of the Middle East and North Africa: a historiographic debate](#). *Middle Eastern Studies*, 56. évf., 2020/3. 511–520. [online], Forrás: tandfonline.com [2024. 12. 27.]

⁵ Saját fordítás, eredetileg: „Once I have witnessed the redemption of the Jews, my people, I wish also to assist in the redemption of the Africans.” Mitchell G. BARD: [Israel's International Relations: The Evolution of Israel's Africa Policy](#). [online] Forrás: jewishvirtuallibrary.org [2024. 12. 27.]

⁶ Yoel GUZANSKY: [Israel's Periphery Doctrines: Then and Now](#). *Middle East Policy*, 28. évf., 2021/3-4. 88–100. [online] Forrás: onlineibrary.wiley.com [2024. 12. 27.]

⁷ Arye ODED: [Africa in Israeli Foreign Policy - Expectations and Disenchantment: Historical and Diplomatic Aspects](#). *Israel Studies*, 15. évf., 2010/3. 121–142. [online] Forrás: jstor.org [2024. 12. 27.]

⁸ ODED: i. m. 131.

⁹ Zach LEVEY: [Israel's Strategy in Africa, 1961-67](#). *International Journal of Middle East Studies*, 36. évf., 2004/1. 71–87. [online] Forrás: jstor.org [2024. 12. 27.]

A fejlesztési programok mellett egyre dominánsabbá váltak a védelmi együttműködések. 1966-ra Izrael tizenhét afrikai országgal alakított ki katonai kapcsolatokat, amelyek tanácsadók küldését, kiképzési programokat (legyen szó testőrségekről, reguláris vagy paramilitáris egységekről) és több esetben fegyverek értékesítését foglalták magukban. Izrael a hidegháború időszakában komplex külpolitikai stratégiát követett Afrikában: egyaránt kívánt fellépni a nyugati szövetségeseinek támogatásának céljából, másrészt pedig fenntartani a semlegesség státuszát a hidegháborús blokkok között. Utóbbit a kongói konfliktusban vállalt szerepe (az *Armee Nationale Congolaise* kormányerők részére, amerikai kérésre nyújtott kiképzés) hiúsította meg, másrészt pedig tevékenysége gyakran konfliktusba került brit és amerikai érdekekkel is, különösen miután a kezdeti, Ghánára összpontosító nyugat-afrikai fókusz Kelet-Afrikára helyezte át, ami összhangban volt a költséghatékonysági szempontokkal is.

Kelet-Afrika és Afrika-szarvának stratégiai jelentősége elsősorban a tengeri kereskedelmi útvonalak szabadságának biztosításában és Egyiptom regionális befolyásának korlátozásában rejlett. E célok érdekében Izrael szoros együttműködést alakított ki a térség országaival, különösen Etiópiával, valamint annak „hátszágának” tekintett államokkal, mint Kenya, Tanganyika (később Tanzánia) és Uganda. Különösen az ugandai együttműködés okozott feszültségeket Tel-Aviv és London között, miután 1964-ben az ugandai fegyveres erők megszüntették együttműködésüket a brit tanácsadókkal, hogy helyettük izraelieket bízzanak meg.¹⁰ (Miután azonban a brit ellenérzésekre tekintettel Izrael nem volt hajlandó jelentős fegyverszállításokra Uganda részére, Idi Amin 1972-ben felszámolta a diplomáciai kapcsolatokat és kiutasította az izraelieket az országból.¹¹)

Az 1967-es hatnapos háború fordulópontot jelentett Izrael afrikai megítélésében. Bár kezdetben néhány afrikai ország azonosult Izrael „Dávid és Góliát” harcával és győzelmével, ez hamar erodálódott, tekintettel az újonnan függetlenné vált afrikai államok érzékenységeire a megszállás és a területi expanzió kérdésében. Ezt a változó percepciót az észak-afrikai arab országok kihasználták, hangsúlyozva földrajzi és kulturális kötődésüket a szubszaharai Afrikához, és Izraelt gyarmatosító, expanzionista hatalomként állították be.¹² Ez a percepcióváltás teremtette meg az alapját az izraeli-afrikai kapcsolatok összeomlásának, amelyhez a *casus bellit* az 1973-as jóm kippuri háború biztosította. A szakításban döntő szerepet játszott az Afrikai Egységszervezet (*Organisation of African Unity – OAU*). Az OAU Miniszteri Tanácsa 1973 novemberében Addisz-Abebában tartott rendkívüli ülésén határozatot fogadott el, amely elítélte Izraelt, és az Egyiptommal, valamint az arab ügyekkel való szolidaritás jegyében felszólította a tagállamokat a diplomáciai kapcsolatok megszakítására. A háború kitörését követő hetekben és hónapokban 25 szubszaharai állam szakította meg diplomáciai kapcsolatait Izraellel, csatlakozva azokhoz az országokhoz, amelyek szintén ebben az évben, de még a háborút megelőzően megtették ezt a lépést. Mindössze három ország – Malawi, Lesotho és Sváziföld – tartotta fenn a teljes körű diplomáciai kapcsolatot.¹³

Az 1973 utáni afrikai elszigeteltségben Izrael szorosabbra fűzte kapcsolatait az apartheid rezsim alatt álló Dél-afrikai Köztársasággal. Ez a lépés éles fordulatot jelentett, hiszen az 1960-as évek elején az afrikai államokkal való kapcsolatépítés céljából Izrael még élesen elítélte az apartheidet, az afrikai kapcsolatok elvesztése után azonban a stratégiai szükségszerűség felülírta a korábbi megközelítést. A két ország együttműködése rendkívül kiterjedt volt, különösen a katonai és biztonsági területen. Izrael jelentős mennyiségű haditechnikai eszközt (Galil gépkarabélyok, Uzi géppisztolyok, a dél-afrikai Centurion harckocsi modernizálása, felderítő drónok szállítása, támogatás a repülőgép-fejlesztés területén) szállított Dél-

¹⁰ LEVEY: i. m. 77.

¹¹ Mordechai TAMARKIN: *Israel and Africa - Past, present and prospect*. *Sabinet African Journals*, 15. évf., 1985/2. 85–86. [online] Forrás: journals.co.za [2025. 04. 30.]

¹² *Foreign Relations of the United States, 1969–1976, Volume E–6, Documents on Africa, 1973–1976*. [online] Forrás: history.state.gov [2025. 04. 30.]

¹³ Zach LEVEY: *Israel's Exit from Africa, 1973: The Road to Diplomatic Isolation*. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 35. évf., 2008/2. 207. [online] Forrás: jstor.org [2025. 04. 30.]

Afrikának¹⁴, kiképzést nyújtott és közös hadgyakorlatokra is sor került. A katonai együttműködés kulcsterülete ugyanakkor a dél-afrikai nukleáris programban való izraeli támogatás volt, amelynek keretében 1979-ben közös tesztrobbantásra (az úgynevezett „Vela-incidens”) is sor került, és egyes források szerint felmerült az izraeli Jerikó-1, nukleáris töltet hordozására is alkalmas ballisztikus rakéta exportja is.¹⁵ Ez a stratégiai kapcsolat a későbbiekben rendkívül súlyos diplomáciai teherré vált Izrael számára, megerősítve azt a narratívát, miszerint Izrael a gyarmatosítással és a rasszizmussal azonosul, és mindez napjainkig érezteti hatását a poszt-apartheid dél-afrikai – izraeli viszonyban.

Az általános diplomáciai kapcsolatok fokozatos helyreállítása Izrael és az afrikai kontinens vonatkozásában az 1980-as években kezdődött meg. Ennek hátterében egyrészt az afrikai államok körében fokozatos kiábrándulás volt az – Izraellel való együttműködés felszámolása ellenében ígért – arab segélyekkel kapcsolatban: az olcsó olaj és a jelentős pénzügyi támogatás gyakran nem, vagy csak részben érkezett meg.¹⁶ Másrészt pedig a tágabb arab–izraeli, majd pedig palesztin–izraeli békefolyamatban bekövetkezett előrelépések voltak pozitív hatással az izraeli–afrikai kapcsolatokra. Kulcsfontosságú mérföldkő volt az 1978-as Camp David-i egyezmény és az 1979-es egyiptomi–izraeli békeszerződés. Azzal, hogy a vezető arab és afrikai állam, Egyiptom békét kötött Izraellel, megszűnt az OAU által elrendelt bojkott legfőbb politikai alapja, amely az Egyiptommal való szolidaritásra épült. A valódi áttörést az 1993-as oslovi megállapodások jelentették.¹⁷ Az 1990-es évek végére Izrael mintegy 40 szubszaharai állammal állította helyre a hivatalos kapcsolatot.

A kétezres években ugyanakkor ismét negatív tendencia figyelhető meg a kapcsolatrendszer dinamikájában, összefüggésben a palesztin–izraeli konfliktus eszkalációjával, különös tekintettel a 2000-ben kirobbant második palesztin intifádára. Tunézia és Marokkó ugyan nem rendelkeztek formális diplomáciai kapcsolatokkal Izraellel, de az alacsonyabb szintű összekötő egységeket is felszámolták az intifáda kitörését követően,¹⁸ Niger pedig 2002-ben számolta fel az 1996-ban felújított diplomáciai kapcsolatokat.¹⁹ Izrael ekkor veszítette el megfigyelői státuszát a 2002-ben létrejött Afrikai Unióban is.²⁰ Mauritánia a Gázai-övezetben végrehajtott 2008/2009-es izraeli „Öntött Ólom” hadművelet következtében számolta fel a diplomáciai kapcsolatokat és visszavonta Izrael Állam elismerését is.²¹

A negatív tendenciában Benjamin Netanjahu miniszterelnöksége hozott változást a 2010-es évtized közepén. 2016-ban jelentős diplomáciai körutat hajtott végre Kelet-Afrikában, 2017-ben pedig az első nem afrikai vezetőként beszédet mondott a Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségének (*Economic Community of West African States* – ECOWAS) libériai állam- és kormányfői szintű csúcstalálkozóján, miközben tíz vezetővel is tárgyalást folytatott. Netanjahu céljai jelentős azonosságot mutatnak Golda Meir időszakával, miszerint humanitárius és fejlesztési együttműködést ajánlott az afrikai országoknak a nemzetközi fórumokon való diplomáciai támogatásért cserébe.²² Az évtized vonatkozásában kiemelendő továbbá az ugandai és ruandai kitoloncolások ügye. Izrael titkos megállapodásokat kötött Ruandával és

¹⁴ [Israel's Relationship with South Africa](#). [online] Forrás: [cia.gov](#) [2025. 04. 30.]

¹⁵ Peter LIBERMAN: [Israel and the South African bomb](#). *The Nonproliferation Review*, 11. évf., 2004/2. 3–8. [online] Forrás: [researchgate.net](#) [2025. 04. 30.]

¹⁶ Obiora IKOKU: [From Yom Kippur to the Abraham Accords: How Israel procured Africa's good graces](#). [online], 2023. 12. 18. Forrás: [African Arguments](#) [2025. 04. 30.]

¹⁷ J. Peter PHAM: [Israel's African Comeback](#). [online], 2021. Forrás: [The Jerusalem Strategic Tribune](#) [2025. 04. 30.]

¹⁸ Shai FELDMAN: [The Second Intifada: A „Net Assessment”](#). *INSS Strategic Assessment*, 4. évf., 2001/3. 5. [online] Forrás: [INSS](#) [2025. 04. 30.]

¹⁹ [Niger Severs Diplomatic Relations with Israel](#). [online], 2002. 04. 22. Forrás: [People's Daily Online](#) [2025. 04. 30.]

²⁰ Izrael megfigyelői státusszal rendelkezett az Afrikai Egységszervezetben (OAU), amelyet az 1973-es diplomáciai összeomlást követően is fenntartott. Az Afrikai Unió (AU) létrejöttékor a vélelmek szerint Moammer Kadhafi nyomására zárták ki a zsidó államot. 2021-ben az AU főtitkárának egyoldalú döntésére visszaadták a megfigyelői státuszát, 2023-ban azonban ismét felfüggesztették. [Israel's ambassador is ejected from an African Union event](#). [online], 2025. 04. 09. Forrás: [AP News](#) [2025. 04. 30.]

²¹ [Mauritania Affirms Break with Israel](#). [online], 2010. 03. 20. Forrás: [VOA News](#) [2025. 04. 30.]

²² Francis ABUGBILLA: [How Benjamin Netanyahu is resetting Israel-Africa relations](#). [online], 2020. 05. 28. Forrás: [Stroum Center for Jewish Studies, The Henry M. Jackson School of International Studies, University of Washington](#) [2025. 04. 30.]

Ugandával, hogy ezekbe az országokba irányítson át afrikai menedékkérőket.²³ A megállapodások végrehajtása során a menedékkérők nem jutottak rendezett jogi státuszhoz ezekben az országokban. Az egyezmények súlyos nemzetközi és hazai bírálókat váltottak ki: emberi jogi szervezetek, az ENSZ és az izraeli Legfelsőbb Bíróság is aggályokat fogalmazott meg a programmal kapcsolatban. 2018-ra a politikai nyomás és a nemzetközi reputációs kockázatok hatására Ruanda és Uganda kihátrált az együttműködésből, így a program gyakorlatilag összeomlott.²⁴

Az afrikai kapcsolatrendszerben (valamint a tágabb arab–izraeli békefolyamatban) a következő mérföldkövet az Ábrahám-egyezmények 2020-as megkötése jelentette, amelynek keretében Marokkó és Szudán „normalizálta”²⁵ a kapcsolatait Izraellel, az együttműködési dinamikák ugyanakkor jelentősen eltérnek egymástól. Míg Marokkó kiterjedt katonai együttműködést²⁶ alakított ki a zsidó állammal, addig a szudáni relációban – tekintettel Izrael ellentmondásos szerepére a szudáni polgárháborúban²⁷ – ingatag és alacsony szintű maradt a kapcsolat. Kiemelendő még Csád esete, amely 2023-ban szintén teljes körűen helyreállította a diplomáciai kapcsolatait Izraellel.²⁸

A palesztin kérdés hatása az afrikai kapcsolatrendszerre

Az Ábrahám-egyezmények létrejöttét a szakirodalomban döntően a palesztin kérdésnek az arab–izraeli békefolyamatról való leválasztásaként értékelték rövidtávon, azonban az afrikai kontinens vonatkozásában kevésbé tekinthető kiemelkedő jelentőségűnek. Ugyan az AU és elődszervezete – az OAU 1975-ben határozatot fogadott el, amelyben Izraelt „rasszista rezsimként” jellemezte és párhuzamba állította Rodéziával²⁹ és Dél-Afrikával – konzekvensen kiáll a palesztin függetlenség és a kétállami megoldást mellett, a bilaterális kapcsolatok szintjén mindez kevésbé volt meghatározó, eltekintve a már kifejtett egyedi esetektől a kétezres években. Egyes államok – mint Ghána, Kenya, Ruanda vagy Kamerun – pedig kifejezetten Izrael-párti külpolitikát folytattak, az AU állásfoglalásától függetlenül.³⁰

²³ Az afrikai bevándorlás Izraelbe főként a 2000-es évek közepétől erősödött meg, különösen Eritreából és Szudánból. A bevándorlók többsége Dél-Tel-Avivban telepedett le, jelenlétük azonban jelentős társadalmi feszültségeket keltett. Izrael hosszú időn át nem ismerte el őket menekültként, a kérelmek elbírálása vontatott volt, s a legtöbb esetben elutasítással végződött. A helyzet kezelése érdekében az izraeli kormány – a ruandai és ugandai kitoloncolások mellett – kerítést építtetett az egyiptomi határ mentén 2013-ban, ami drasztikusan visszavetette az illegális belépéseket. Jelenleg az afrikai bevándorlók számát 25.000-40.000 fő közé becsülik, státuszuk továbbra is rendezetlen. Az izraeli kormány egy ellentmondásos döntésében a jogi helyzetük rendezését ajánlotta a menekülteknek, amennyiben önkéntesként csatlakoznak az IDF gázai műveleteihez. Lásd: Anaëlle JONAH: [Israeli military recruits African asylum-seekers for war in Gaza](#). [online], 2024. 09. 16. Forrás: France24 [2025. 07. 29.]

²⁴ „I was left with nothing”: „Voluntary” departures of asylum seekers from Israel to Rwanda and Uganda. [online], 2015. Forrás: International Refugee Rights Initiative [2025. 07. 29.]

²⁵ Míg ez Marokkó esetében a diplomáciai kapcsolatok helyreállítását, addig Szudán – miután eddig a pontig nem ismerte el a zsidó államot – esetében az addig csak informálisan létező kapcsolatok formalizálását jelentette.

²⁶ A főbb haditechnikai transzferek között kiemelendő a Heron közepes magasságú, nagy hatótávolságú (MALE) hadműveleti drónok, a SkyLock drónelhárító rendszer, a Barak MX légvédelmi rendszer és az Ofek 13 felderítő katonai műholdak beszerzése. Az együttműködés szintje elérte a technológia-transzfert is: 2024-ben bejelentették, hogy a BlueBird Aero Systems (az Israel Aerospace Industries leányvállalata) együttműködésében dróngyártó kapacitást is létrehozna az országban. Sarah ZAAIMI: [How the Gaza war brought Morocco and Israel closer](#). [online], 2025. 01. 21. Forrás: Atlantic Council [2025. 04. 30.] Az együttműködés kiterjed a haderők közötti közvetlen (MIL2MIL) szintre, valamint a hírszerzési információmegosztásra és a kibervédelemre is. [Morocco, Israel agree to expand military cooperation](#). [online], 2023. 01. 18. Forrás: Africa News [2025. 04. 30.]

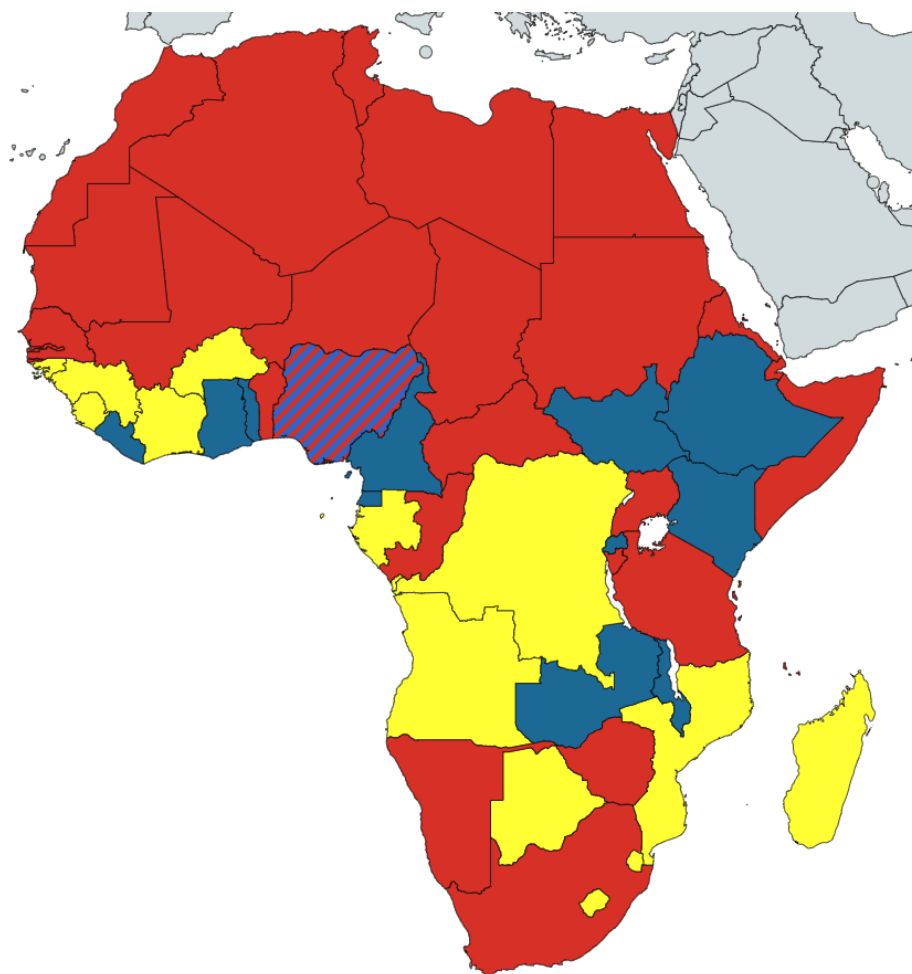
²⁷ Izrael a szudáni polgárháború mindkét fő szereplőjével szoros kapcsolatot tart fenn a konfliktus kitörése óta. Az izraeli külügyminisztérium Abdel Fattah al-Burhan de facto államfőt, míg a Moszad Mohamed Hamdan Dagalo (Hemedti) vezérezredest, a lázadó Gyorsreagálós Támogató Erők (Rapid Support Forces, RSF) vezetőjét támogatja. Alex DE WAAL: [Israel, a behind-the-scenes powerbroker in Sudan](#). [online], 2024. 10. 21. Forrás: Responsible Statecraft [2025. 04. 30.]

²⁸ A diplomáciai kapcsolatok helyreállításáról még 2019-ben állapodott meg Netanjahu és Idriss Déby elnök, Mahamat Déby jelenlegi elnök apja, azonban Idriss Déby halála és fiának a hatalmi konszolidációja következtében a végrehajtásra (a nagykövetségek kölcsönös megnyitására) 2023-ban került sor. [Chad president opens first embassy in Israel in controversial normalisation step](#). [online], 2023. 02. 03. Forrás: The New Arab [2025. 04. 30.]

²⁹ Az 1980 óta az ország hivatalos neve Zimbabwei Köztársaság.

³⁰ Tunç DEMIRTAŞ: [Africa's Perspective on Palestine](#). [online], 2024. 01. 09. Forrás: Politics Today [2025. 04. 30.]

A megosztottságot a Hamász 2023. október 7-i támadására adott afrikai reakciók is érzékeltetik. Több szubszaharai ország – köztük Kenya, Ghána, Togo, Kamerun, Zambia és a Kongói Demokratikus Köztársaság – egyértelműen elítélte a Hamász által elkövetett támadást, ezzel jelezve Izrael melletti szolidaritásukat. A legtöbb afrikai állam – beleértve olyan országokat is, amelyek egyébként jó kapcsolatot ápolnak Izraellel, mint Uganda vagy Angola – semleges, kétértelmű nyelvezetet alkalmazott hivatalos nyilatkozataiban, vagy egyáltalán nem reagált a konfliktusra. Ezzel szemben az észak-afrikai arab országok, valamint Dél-Afrika Izraelt tették felelőssé az eskalációért. Utóbbi a palesztin nemzeti ügy egyik legmeghatározóbb szereplőjévé lépett elő a gázai háború kontextusában: a dél-afrikai parlament határozatot fogadott el, amelyben a kormányt a kétoldalú kapcsolatok teljes megszakítására szólította fel, visszahívták a diplomataikat Izraelből és pert indítottak a Nemzetközi Bíróságon, amelyben Izraelt szándékos népiirtással vádolták a gázai műveletek során.³¹ A gázai tűzszünetre vonatkozó ENSZ Közgyűlés határozatok (1. ábra) is jól szemléltetik a szubszaharai országok megosztottságát a palesztin kérdésben.

1. ábra: Az ENSZ Közgyűlés határozataival kapcsolatos szavazások összesítése³²

³¹ Asher LUBOTZKY: [Africa and the War in Gaza: Analyzing Israel's Current Standing and Future Prospects in Africa](#). INSS Strategic Assessment, 27. évf., 2024/1. [online] Forrás: INSS [2025. 04. 30.]

³² Forrás: Asher LUBOTZKY: [Africa and the War in Gaza: Analyzing Israel's Current Standing and Future Prospects in Africa](#). INSS Strategic Assessment, 27. évf., 2024/1. [online] Forrás: INSS [2025. 04. 30.]

Piros: következetesen Izrael ellenében szavazó országok

Sárga: a tűzszünetre szavazó országok, amelyek kiegyensúlyozott álláspontot képviseltek a szövegezésben

Kék: Izrael mellett szavazó országok

Nigéria visszavonta az álláspontját a Hamász elítéléséről.

Mindazonáltal fontos tekintettel lenni az országok politikai vezetése és a társadalmak hozzáállása közötti vélelmezhető eltérésre, ami kockázati tényezőként jelenik meg a kapcsolatrendszer fenntarthatóságában, különösen az olyan „stresszteszt” esetében, mint a 2023 óta zajló gázai háború.³³

Az állami szint alatti kapcsolatok jelentősége

Az átfogó izraeli–afrikai viszonyrendszer jellegében alapvető átalakuláson ment keresztül az 1973-as diplomáciai embargót követően. A formális, államközi csatornák bezárulásával felértékelődött az állami szint alatti szereplők jelentősége, és a kétoldalú kapcsolatok egyre inkább informális és fedett szinteken folytatódtak. Ez lehetővé tette Izrael számára, hogy a hivatalos kapcsolatok hiánya ellenére is fenntartsa befolyását és érvényesítse érdekeit a kontinensen.³⁴ Ez a fajta hálózatjellegű, kevésbé formalizált viszonyrendszer a kétoldalú kapcsolatok helyreállítását követően is meghatározó maradt az izraeli–afrikai viszonylatban.

Ennek az új típusú viszonyrendszernek mindkét irányban megvoltak az aszimmetrikus példái, így Izrael és az afrikai országok állami szint alatti szereplői (fegyveres politikai frakciók vagy szeparatista csoportok), valamint az afrikai országok és Izrael állami szint alatti szereplői (katonai magánvállalatok, fegyverkereskedők, üzletemberek, politikai lobbisták vagy olyan „félállami” szereplők, mint a tiszteletbeli konzulok) között. Ezek a szereplők képesek voltak olyan politikai és biztonsági környezetben is tevékenységet folytatni, ahol a hivatalos izraeli állami jelenlét a politikai vagy a társadalmi környezetből fakadóan magas elutasítottsággal bírt.

A helyi afrikai szeparatista mozgalmak vagy fegyveres frakciók támogatásának vonatkozásában kiemelendő, hogy a jelenségre nem tekinthetünk kizárólag a diplomáciai mozgástér növelésének eszközeként, sőt, Izrael már az 1973-as diplomáciai összeomlást megelőzően is aktívan részt vett egyes fegyveres frakciók támogatásában annak céljából, hogy az ellenséges afrikai arab államokat destabilizálja, mai fogalommal élve „proxy-hadviselést” folytatva ellenük. Erre jó példa, hogy 1969–1971 között Izrael átfogó támogatást nyújtott az Anya-Nya csoportnak Dél-Szudánban, amely a kartúmi központi kormány ellen harcolt, a művelet célja pedig sokkal inkább izraeli részről a Nasszer-vezette Egyiptom déli szárnyának destabilizálása volt, semmint valódi értékközösség a felkelő csoporttal.³⁵ Hasonló tisztán érdekalapú együttműködésnek tekinthető a szeparatista Szomáliföld támogatása az Iráni Iszlám Köztársaság, valamint napjainkban Törökország befolyásának visszaszorítására az izraeli kereskedelem szempontjából kulcsfontosságú Báb el-Mandeb tengersizorsós térségében.³⁶ Ugyanakkor található példa értékalapú megközelítésre is: Izrael 1967–1970 közti támogatása a nigériai szeparatista Biafra Köztársaság irányába az Igbo nemzetiség üldöztetése és a Holokauszt között az izraeli média és társadalom részéről azonosított párhuzamból fakadt, miközben törekedett Nigéria központi kormányzatával is a pragmatikus kapcsolatok fenntartására.³⁷

³³ Az Arab Barometer által végzett felmérések szerint például 2023. október 7. óta Marokkóban alacsonyabb az Izraellel való együttműködés támogatottsága, mint Irakban vagy Libanonban. [MENA Publics and the Future of Normalization with Israel](#). [online], 2025. 01. 09. Forrás: Arab Barometer [2025. 04. 30.]

³⁴ Ez a típusú külpolitikai megközelítés más régiók és relációk tekintetében is azonosítható Izrael esetében, a legismertebb példát a kurd entitásokkal fennálló erős, látványos (mint például a 2017-es iraki Kurdisztán függetlenségi törekvésének egyetlen nyílt állami támogatója) és összetett – kulturális, geopolitikai és gazdasági alapokon nyugvó – kapcsolatrendszere jelenti. Gallia LINDENSTRAUSS: [Israel's Kurdish Dilemmas](#). [online], 2025. 01. 01. Forrás: INSS [2025. 06. 07.]

³⁵ Jacob ABADI: [Israel and Sudan: The Saga of an Enigmatic Relationship](#). *Middle Eastern Studies*, 35. évf., 1999/3. 23. [online] Forrás: jstor.org [2025. 06. 07.]

³⁶ [Israel's Chaos Influence in the Horn of Africa](#). [online] 2024. 11. 04. Forrás: TASAM [2025. 06. 07.]

³⁷ Dirk KOHNERT: [The impact of Israel's Sub-Saharan relations on African migrants in Israel](#). [online], 2023. 10. 30. 13–14. Forrás: Zenodo [2025. 06. 07.]

A katonai együttműködések jellegzetes módszerévé-komponensévé vált a magánszereplők jelenléte a kooperációban. Egyes esetekben – mint Kamerunban vagy Kenyában – leszerelt izraeli katonák kiegészítették³⁸ az államközi együttműködések a hadsereg fejlesztésében³⁹, máshol viszont Izraeltől függetlenül, önállóan jelentek meg, mint például a kolumbiai drokartellek felfegyverzéséről és kiképzéséről hírhedt, de Nyugat-Afrikában is aktív Yair Klein esetében. Kiemelendő, hogy Yair Klein vonatkozásában Izrael tagadott minden hivatalos kapcsolatot, és egy izraeli bíróság 1991-ben elítélte a kolumbiai tevékenységéért.⁴⁰

A katonai mellett a gazdasági dimenzió volt az, amelyben jelentős teret nyert az állami szint alatti együttműködés. Különösen – de nem kizárólagosan, tekintettel az agrárfejlesztések szerepére az izraeli-afrikai kapcsolatokban – a gyémántszektor játszott kiemelt szerepet ebben a folyamatban. Izrael – noha termeléssel egyáltalán nem rendelkezik – hagyományosan erős pozíciókkal rendelkezik a globális gyémántiparban, különösen a csiszolás és a kereskedelem területén⁴¹, ami természetes kapcsolódási pontot jelentett az afrikai gyémánttermelő országokkal. Ennek több oka is volt: egyrészt a saját termeléssel nem bíró ország nyersanyagfüggősége, másrészt pedig a gyémántok magas értéke, könnyű szállíthatósága, valamint a szektorban gyakran tapasztalható átláthatatlanság és a gyengébb szabályozási környezet⁴² számos afrikai országban kedvezett a diszkrét megállapodásoknak, amelyek politikai és biztonsági dimenziókkal is összefonódhattak.⁴³ Az izraeli gyémántszektor számos befolyásos szereplőjét vádolták meg korrupcióval és a fegyveres konfliktusokban való érintettséggel az afrikai gyémántiparban. Lev Leviev, aki szoros kapcsolatban áll az izraeli kormány mellett Vlagyimir Putyin orosz elnökkel is, több millió dollár értékű gyémánt Izraelbe történő csempészésével és a ciszjordániai illegális telepek finanszírozásának vádjával került a hírekbe. Egy másik vitatott szereplő Benny Steinmetz, akit 2023-ban Cipruson tartóztattak le korrupciós vádak miatt. Vállalata, a BSG Resources, többek között Guineában és a Kongói Demokratikus Köztársaságban szerzett bányászati jogokat vesztegetés révén. 2021-ben Svájcban elítélték, mert 8,5 millió dollár kenőpénzt fizetett a guineai bányászati jogok megszerzéséért. A legismertebb szereplő, Dan Gertler a volt kongói elnök, Joseph Kabila közeli szövetségeseként olyan előnyös szerződéseket kötött, amelyek révén a kongói gyémántexport nagy részét ellenőrizte. Az Egyesült Államok kormánya a Magnitsky-törvény általi szankciókkal sújtotta Gertlert, mivel értékelésük szerint tevékenysége veszélyeztette a Kongói Demokratikus Köztársaság stabilitását.⁴⁴

Mindezen informális hálózatok kiépítése és működtetése kettős természettel rendelkezik. Egyrészt rugalmasságot biztosítanak Izraelnek, lehetővé téve a gyors reagálást a változó helyi körülményekre, a hivatalos bürokrácia megkerülését és diszkrét műveletek végrehajtását. A magánszereplők tevékenysége lehetővé teszi Izrael számára, hogy olyan katonai és biztonsági támogatást nyújtson afrikai partnereinek,

³⁸ A magánszereplők és az állam közti szoros kapcsolatokat és a vélelmezett koordinációt jól érzékelteti, hogy sajtóhírek szerint a Kongói Demokratikus Köztársaságban kiképzési tevékenységet folytató meg nem nevezett katonai magánvállalatok alkalmazottjait visszarendelték Izraelbe a 2023. október 7-i támadást követő mozgósítás során. [Israel withdraws military trainers from DRC amid Hamas conflict](#). [online], 2023. 11. 20. Forrás: [military.africa](#) [2025. 06. 07.]

³⁹ Benjamin AUGÉ: [Israel-Africa relations - What Can We Learn from the Netanyahu Decade?](#) [online], 2020. 11. 29-30. Forrás: [ifri.org](#) [2025. 06. 07.]

⁴⁰ [Who Is Israel's Yair Klein and What Was He Doing in Colombia and Sierra Leone?](#) [online], 2000. 06. 01. Forrás: [democracynow.org](#) [2025. 06. 07.]

⁴¹ [Restoring the luster to Israel's diamond industry](#). [online], 2025. 05. 22. Forrás: [globes.co.il](#) [2025. 06. 07.]

⁴² A „konfliktusgyémántok” kereskedelmének visszaszorítására 2003-ban hozták létre a Kimberley-folyamat Tanúsítási Rendszerét (*Kimberley Process Certification Scheme* – KPCS), válaszul az afrikai polgárháborúk (például Angola, Sierra Leone) finanszírozására használt nyersgyémántok körüli nemzetközi aggodalmakra. A rendszer azonban csak azokra a gyémántokra vonatkozik, amelyeket lázadó csoportok használnak fel legitim kormányok elleni harcra, így nem terjed ki az állami visszaélésekből származó kövekre. További hiányosság, hogy a szabályozás kizárólag a nyersgyémántokra érvényes; a csiszolt kövek kikerülnek a rendszer hatálya alól. Izrael a kezdeményezés korai támogatója volt, 2003-ban elsőként adott ki KP-tanúsítványt, és 2010-ben a KPCS elnöki tisztét is betöltötte, ugyanakkor számos kritika éri, miszerint kihasználná a KPCS definíciós hiányosságából fakadó kiskapukat. [Diamond smuggling scandal spotlights shadowy Israeli tycoon](#). [online], 2018. 12. 04. Forrás: [AP News](#) [2025. 06. 07.]

⁴³ A gyémántiparban nehezen nyomon követhető tranzakciók és a kiterjedt nemzetközi hálózatok ideális terepet kínálhatnak nemcsak üzleti, hanem fedett műveletek finanszírozására is.

⁴⁴ [Israel accused of using Africa's conflict diamonds for Gaza war](#). [online], 2024. 09. 17. Forrás: [Africa Briefing](#) [2025. 06. 07.]

amelyet hivatalos csatornákon keresztül a várható nemzetközi nyomásgyakorlás miatt nem adhatott volna, egyúttal a magánszereplők alkalmazása lehetővé teszi Izrael számára a „hihető tagadhatóságot” (*plausible deniability*).

Másrészt azonban ezek a hálózatok kevésbé átláthatók és nehezebben ellenőrizhetők akár maga az állam által is. A magánszereplők motivációi – amelyek gyakran a profitmaximalizálásra, személyes kapcsolatok ápolására vagy egyéni ambíciókra fókuszáltak – nem mindig és nem feltétlenül esnek egybe az állami külpolitikai célokkal, így az izraeli kül- és biztonságpolitikai érdekérvényesítés ezen eszközrendszere jelentős kockázatot is magában hordoz.

Afrika szerepe a kortárs izraeli stratégiai érdekrendszerben

A kifejtett gazdasági és diplomáciai előnyök mellett az afrikai jelenlét fontos szerepet tölt be Izrael aktuális geopolitikai kihívásainak kezelésében is, amelynek középpontjában az Iráni Iszlám Köztársasággal, valamint egyre inkább a Törökországgal zajló hatalmi rivalizálás és a feltartóztatásuk szándéka áll.

Izrael egyik kulcsfontosságú célja Afrikában az iráni befolyás blokkolása. Irán stratégiai szinten terjeszti ki befolyását Afrikában a nyugat-afrikai Polisario-fronton és Algériával való együttműködésén keresztül⁴⁵ a Száhel-övezet 2020-2021-es puccshulláma által érintett államokon át⁴⁶ Afrika-szarva és a Báb el-Mandeb tengerszoros régiójáig⁴⁷, de aktív külpolitikát folytat az Egyenlítőtől délre is, erősítve a kapcsolatait olyan, Izraellel alapvetően pragmatikus és jó kapcsolatokat ápoló államokkal is, mint Ruanda vagy Kenya.⁴⁸ (Kiemelendő ugyanakkor, hogy Teherán mozgásterét Izrael mellett közel-keleti regionális vetélytársai, Szaúd-Arábia és Törökország – akik erősebb történelmi és kulturális kapcsolatokkal rendelkeznek Afrikában – is korlátozza, valamint össze kell hangolni az érdekeit Oroszország és Kína tágabb stratégiai céljaival és jelenlétével is.) Irán célrendszere összetett: az Egyesült Államok („nagy sátn”) és Izrael („kis sátn”), valamint a transzatlanti közösség visszaszorítása és a geostratégiai pozíciószerezés mellett fontos szerepet tölt be a gazdasági haszonszerzés, különösen a nemzetközi szankciók megkerülése területén, valamint a síita ideológiai és kulturális befolyás kiterjesztése is.⁴⁹ Kiemelendő Irán vélelmezett együttműködése Nigerrel az uránimport területén⁵⁰, amelyet Izrael kiemelt fenyegetésként értékel a saját biztonsága szempontjából.

Az iráni fenyegetés tágabb kontextusában Izrael számára kiemelt jelentőséggel bír még a jemeni húszik által jelentett közvetlen biztonsági kockázat. Ez egyrészt megnyilvánul a Báb-el-Mandeb-szoros térségében izraeli vagy annak vélelmezett érdekeltségek ellen elkövetett tengeri támadásokban, másrészt pedig Izrael területét célzó ballisztikus rakéta- és dróntámadások formájában. További aggodalomra ad okot a húszik és az al-Shabaab közötti egyre szorosabb kapcsolat, amely pénzügyi forrásokat biztosíthat az iráni proxy szereplőként működő jemeni csoport számára.⁵¹ (Ugyanakkor az al-Shabaab nem csupán a húsz kapcsolatok révén, hanem önállóan is releváns fenyegetést jelent Izrael számára, különös tekintettel arra, hogy az al-Kaidához köthető 2002-es mombasai terrortámadásban izraeli turisták váltak célponttá, ami kiemeli az iszlamista terrorizmus afrikai dimenziójának közvetlen jelentőségét izraeli biztonságpolitikai

⁴⁵ [The fall of the Syrian regime exposes the ties between Iran and the Polisario Front, designated as a terrorist group in Washington.](#) [online], 2025. 04. 14. Forrás: Atalayar [2025. 06. 07.]

⁴⁶ [Iran Sees Potential Gain in Loss of Western Influence in the Sahel.](#) [online], 2023. 09. 22. Forrás: The Henry L. Stimson Center [2025. 06. 07.]

⁴⁷ MARSÁI Viktor – N. RÓZSA Erzsébet: [The Late-comer Friend: Iranian Interests on the Horn of Africa.](#) Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies, 17. évf., 2023/4. 8–14. Forrás: tandfonline.com [2025. 06. 07.]

⁴⁸ [Iran in Africa: Strategic Interests and Expanding Footprints.](#) [online], 2025. 02. 19. Forrás: National Institute of Advanced Studies (NIAS) [2025. 06. 07.]

⁴⁹ [Iran Pursues Economic and Military Influence.](#) [online], 2024. 05. 02. Forrás: ISW [2025. 06. 07.]

⁵⁰ [Niger-Iran Uranium Deal Raises Fears of Nuclear Proliferation.](#) [online], 2024. 10. 01. Forrás: Africa Defense Forum [2025. 06. 07.]

⁵¹ [Expanding Al Shabaab-Houthi Ties Escalate Security Threats to Red Sea Region.](#) [online], 2025. 05. 28. Forrás: Africa Center for Strategic Studies [2025. 07. 29.]

szemszögből.) Mindez hozzájárul ahhoz, hogy Izrael stratégiai figyelmet fordít az Afrika szarvát képező térségre⁵², és ezzel összefüggésben szoros biztonsági együttműködést épített ki Eritreával, Etiópiával, Kenyával, valamint a szeparatista Szomálifölddel.

Napjainkban Irán mellett ugyanakkor Törökország – miközben a megelőző évtizedekben egyes terhelt időszakoktól eltekintve a zsidó állam egyik meghatározó partnere volt a Közel-Keleten – is egyre inkább Izrael regionális vetélytársává lép elő. Olyannyira, hogy a 2023. október 7-i támadást követően megváltozott biztonsági környezetet értékelni hivatott Nagel-jelentés nyilvánosságra került tartalma szerint Izraelnek fel kell készülnie a jövőben egy közvetlen összecsapás lehetőségére Törökországgal.⁵³ Noha a két állam közvetlen érdekütközése elsősorban Szíria, valamint a palesztin függetlenség területén áll fent, Törökország – Iránhoz hasonlóan széleskörű földrajzi *actio radiusszal* bíró – kiterjedt és dinamikusan fejlődő gazdasági, katonai és kulturális kapcsolatrendszere Afrikában korlátozó képességgel bír, és ezáltal kihívást jelent az izraeli kül- és biztonságpolitikai érdekérvényesítésre. *Vica versa*, a hatalmi vetélkedés egyfajta másodlagos „hadszíntérként” jelöli ki Afrikát.⁵⁴

Irán és Törökország befolyásának ellensúlyozása mellett az izraeli külpolitika mozgásterét jelentősen befolyásolja a globális nagyhatalmak – elsősorban az Egyesült Államok, Oroszország és Kína – közötti versengés is. Az izraeli–amerikai stratégiai szövetség, valamint az izraeli–orosz és izraeli–kínai kapcsolatok összetettsége arra készíti a zsidó államot, hogy elkerülje a blokkosodásból fakadó külpolitikai mozgástér-csökkenést. Ennek egyik lehetséges eszköze az afrikai jelenlét és befolyás erősítése, amely nemcsak Izrael súlyát növeli a régióban és a globális szinten egyaránt, hanem mérsékeli a háromoldalú viszonyrendszerekben tapasztalható strukturális aszimmetriákat is.

Értékelés és összegzés

Izrael afrikai kapcsolatrendszere az elmúlt évtizedekben jelentős átalakuláson ment keresztül. Ennek során a hivatalos diplomáciai kapcsolatok mellett egyre nagyobb szerepet kaptak az informális, állami szint alatti együttműködési formák, amelyek a rugalmasságra, a többcsatornás kapcsolatépítésre és a stratégiai adaptivitásra épülnek. Ennek főbb szereplői a katonai magánvállalatok, gazdasági szereplők, hírszerzési kapcsolatok, amelyek ugyan rugalmas működést és gyors alkalmazkodást tesznek lehetővé, de egyúttal diplomáciai és reputációs kockázatokat is hordoznak.

A kapcsolatrendszer fejlődése nem lineáris pályát követett: az 1950-es és 1960-as évek idealizált testvériség-politikáját a hidegháborús geopolitikai pragmatizmus, majd az 1973-as diplomáciai összeomlást követően a rejtett és aszimmetrikus kapcsolattartás időszaka váltotta fel. A 21. század elejére azonban Izrael stratégiája új lendületet kapott, különösen a Netanjahu-kormányzat alatt, amely az afrikai kapcsolatokat globális külpolitikai és biztonságpolitikai érdekeinek integráns részévé emelte. Mindennek csúcspontját a 2020-as Ábrahám-egyezmények jelentették – ugyanakkor a 2023. október 7-ével kezdődő széleskörű közel-keleti konfliktus, ezen belül pedig különösen a gázai humanitárius válság egy olyan folyamatos stressztesztet jelent az izraeli–afrikai kapcsolatokban, amelytől nem lehet eltekinteni.

Afrika Izrael számára ma már nem csupán külpolitikai és külgazdasági értelemben releváns, hanem olyan stratégiai színtér, amely többirányú célt szolgál: geostratégiai mélységet biztosít a Közel-Keletet érintő fenyegetések – mindenekelőtt Irán és Törökország afrikai terjeszkedésének – ellensúlyozásához; diplomáciai mozgásteret kínál a nemzetközi fórumokon, például az ENSZ-ben és az Afrikai Unióban; továbbá technológiai, katonai és hírszerzési műveleti térként is funkcionál. Az afrikai jelenlét Izrael számára

⁵² [Israel's Strategic Turn in the Horn of Africa: The Emergence of a New Regional Geometry](#). [2025. 05. 05.] Forrás: Horn Review [2025. 07. 29.]

⁵³ [Israel must prepare for potential war with Turkey, Nagel Committee warns](#). [online], 2025. 01. 06. Forrás: Jerusalem Post [2025. 06. 07.]

⁵⁴ [Israel's Periphery Doctrines: Then and Now](#). [online], 2021. Forrás: INSS [2025. 06. 07.]

John Lukacs

Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések

2025/14.

egyfajta egyensúlyozási lehetőséget kínál az amerikai–orosz és amerikai–kínai nagyhatalmi versengés kontextusában is, különösen a külpolitikai blokkosodás elkerülésére irányuló törekvés fényében.

Napjainkban még nem lehet meghatározni, hogy Afrika a 21. század nyertese vagy vesztese lesz-e, de nagyon magas valószínűséggel bír, hogy Izrael e folyamat aktív alakítójaként lesz jelen – ahogyan a palesztin kérdés is e kapcsolatrendszer dinamikáinak alakulásában.

John Lukacs

Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések

2025/14.

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta munkatársaink tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpont John Lukacs Intézetének keretében működő Stratégiai Védelmi Kutatási Program szakpolitikai kutatásokat végez, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont John Lukacs Intézet Stratégiai Védelmi Kutatási Program

Szerkesztés és tördelés:
Tálas Péter; Csiki Varga Tamás

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: jli@uni-nke.hu

2024 – : NKE Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések (ISSN 2063-4862)

2019–2024: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)

2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)

2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Fodor Márk Joszipovics